

Uroš Črnigoj

Milan Kleč: Zaključna špica.

Ljubljana: Študentska založba (zbirka Beletrina), 2006.

Doumeti ali vsaj na podlagi svojih vpogledov zadovoljivo opredeliti prozni svet Milana Kleča je naloga, ki se je mnogim literarnim teoretikom in kritikom izkazala za težko, predvsem pa je njen končni rezultat, do kakršnega koli že pridemo, vselej daleč od udobne jasnosti. Jasnosti v primeru Kleča namreč ni. Različni bolj ali manj strokovno usmerjeni ter podkovani pisci so ga tako opredeljevali skozi njegov samosvoj pristop do jezika, skozi najpogostejše tematike njegovih kratkih zgodb in romanov, skozi njegove značilne paradokсне in nadrealistične zasuke, ki zagotavljajo tem zgodbam prepoznavnost, skozi razmerje med njegovo poezijo, dramatiko in prozo, skozi razumevanje modernistične in postmodernistične književnosti na Slovenskem in še skozi marsikaj drugega.

Goran Schmidt, ki je pričujočemu, doslej najobsežnejšemu Klečevemu romanu prispeval zelo temeljito spremno besedo, pravzaprav že docela strokovno študijo, v njej ugotavlja: "Klečev stil je preprosto postal 'klečevski', 'klečizem' – in to v večji meri, kot smo navajeni brati ali reči, da je, na primer, Finžgar finžgarjanski ali Cankar cankarjanski."

Če izhajam iz te opredelitve, ki Kleča preprosto umesti v neko novo, le njemu lastno kategorijo, lahko izpeljem naslednje ugotovitve: Tematsko jedro klečizma je nemara v dveh Klečevih nosilnih temah, pijači in ženskah, tako rekoč najpogostejših temah sodobne slovenske proze, a obdelanih popolnoma svojstveno, klečevsko. (Tema temama se v pričujočem romanu pridruži še strast do računalniških iger.) Jezikovno razsežnost klečizma zaznamuje natančno izpiljen slog, ki pa temelji predvsem na pogovornem jeziku z občasnimi elementi slenga in je po izboru besed namenoma minimalističen, obenem pa je v načinih uporabe teh besed, s katerimi Kleč pripoveduje nevsakdanje dogodivščine svojih junakov, dobesedno prepreden s kompleksnimi igrami pomenov, pa tudi sicer poln notranje energije.

Tipično klečevski pogled na svet junakov, ki se zelo pogosto (tudi v pričujočem romanu) izmenjujejo v vlogi prvoosebni pripovedovalcev,

je usmerjen hkrati navznoter in navzven in je po eni strani odločilno zaznamovan z distanco, ki jo ti junaki gojijo v svojem odnosu do sveta, po drugi pa z njihovo presenetljivo strastnostjo, ki pogosto pride do izraza na najbolj nepričakovane načine in sproža najbolj nepredvidene zaplete. Klečevski svet, znotraj katerega se vse skupaj odvija, ima prepoznavne poteze našega lastnega, skorajda vsakdanjega, a je v svoji resničnosti nekoliko zamaknjen čez rob sveta, kot ga poznamo iz lastnih izkušenj. V klečevskem svetu tako ni meje med realnim in fantastičnim, prav tako pa tudi ne med realnim in nadrealnim (oziroma natančneje, izrazito klečevsko, realnim na način, na kakršnega bi obstajale metafore, če bi bil njihov obstoj vsaj delno konkreten ali otipljiv). Ob tem klečevski svet naseljujejo večinoma liki iz nižjih plasti družbe, pijanci, lahkoživi moški in ženske, ki niso prikazani niti najmanj idealizirano. Slednje daje klečevskemu svetu vzdušje nekakšne prizemljenosti, obenem pa tudi grotesknosti in občasno celo grobosti ter vulgarnosti, ki utegneta odbiti marsikaterega bralca.

Vsekakor pa, še posebej ob slednjem, ne kaže pozabiti dejstva, da je klečevski svet v vseh svojih razsežnostih, tudi tistih, ki se komu utegnejo zdeti kontroverzne, predvsem svet umetniškega pričevanja, ne pa kakršne koli javne provokativnosti. Tudi zato je več kot spodbudno, da Klečevo delo v zadnjem času doživlja vse večje, in sicer izrazito pozitivno zanimanje javnosti. Kleč je tako, potem ko mu je lani izšel izbor kratkih zgodb v prestižni knjižni zbirki *Kondor* in je za svoje delo prejel tudi nagrado Prešernovega sklada, v javnosti doživel priznanje kot umetnik, katerega delo odločilno zaznamuje izvornost. Njegova izvornost je tiste vrste, kakršno brez težav odkrivamo pri marsikaterem od tujih avtorjev, ki pa se seveda na naših policah najpogosteje pojavi šele, ko je že dodobra uveljavljen, in so ga veliko pred nami zares "odkrili" drugje. Klečev opus je torej edinstven in ob tem javnem konsenzu je pisanje o pričujočem romanu še zanimivejše, saj zato lahko uspešneje osvetlimo posamezne razsežnosti klečevskega sveta v njem.

Roman *Zaključna špica* v Klečev literarni svet prinaša marsikaj novega. Glavni junak tudi tokrat nosi številne prepoznavne poteze samega avtorja: Star je okrog petdeset let in je po vsem videzu pisatelj ali pa vsaj nekdo, ki se preživlja s takšnim in drugačnim pisanjem. Kot piše v spremnem besedilu na zavihku knjige: "njegov vsakdan krojijo šanki, pretresljiva hrepenenja in raznorazne ženske". Poleg tega eno od odločilnih vlog odigrajo še računalniške igre, s katerimi je junak obseden. Slednje imajo v romanu poseben pomen.

Zgodbo romana je težko obnoviti, saj se iz mojstrsko izpisanega uvodnega pripetljaja s podlogo za miško, opremljeno z motivom neke računalniške igre, ki jo junak kljub vse bolj stopnjujočim oviram skuša za vsako ceno dobiti, razraščajo ob osrednji junakovi zgodbi kot krošnja iz debla. Zgradba romana, ki ga zaznamujejo nešteti odmiki in ponovna približevanja ključnim dogodkom, je tako podobna košatemu drevesu.

Če je treba vsemu skupaj določiti nekakšno nosilno temo ali rdečo nit, bi bila ta nemara virtualno doživljanje oziroma zadovoljitev želje posameznika skozi dejanja, ki jih izvaja nekdo drug, pa naj bo to lik na računalniškem ekranu, nadomestni ljubimec, ki nevede izpolnjuje voljo pravega, skritega ljubimca, ali pa celo nevidni ljubimec, ki se pred moževimi očmi v eni od stranskih zgodb ljubi z njegovo ženo. Vsa tovrstna dogajanja predvsem zrcalijo temeljno razdvojenost, ki je značilna tudi za glavnega junaka, Peso (poimenovanje izvira iz besede pesnik, kar je junak nekoč bil, zdaj pa ni več), med resnično in konkretno "akcijo" ter distanciranostjo in virtualnim doživljanjem. Pesni pripovedovanje zgodbe služi predvsem kot sredstvo, da brska po sebi za novimi spoznanji in uvidi, povezanimi s to njegovo razdvojenostjo.

Tako kot je navdušenje nad računalniškimi igrami in piratskimi prestolnicami sveta, Bangkokom, Moskvo ali Novosibirskom, od katerih se večinoma spominja le stojnic z igricami, junaku močan vzvod, s pomočjo katerega vsakič privrejo na dan njegova najgloblja čustva in celo izbruhi pristne življenjske radosti, podobno se skozi ljubezenske in spolne dogodivščine, o katerih posluša ali pa v njih sodeluje, izraža protislovno iskanje avtentičnosti, ki jo tako kot tudi drugi nastopajoči v romanu, zasleduje skozi podoživljanje avtentičnih ali vsaj domnevno avtentičnih izkušenj drugih, kar pogosto vodi do docela bizarnih zapletov. V tem okviru posebej izstopa bizarna, a mojstrsko izpisana ljubezenska zgodba med Mojstrom in Mamico, ki v vseh pogledih predstavlja vrhunec romana.

Po klečevsko poimenovana lika Mojster in Mamica svojo ljubezen uresničujeta prek pisem, medtem pa vse, kar Mojster navaja v pismih, dejansko počne nadomestni ljubimec. Čez dolga leta, ko skuša Mamica (katero je nenavadna ljubezenska zgodba tako zaznamovala, da z možem v sledenju virtualnim užitek postopoma zabredeta v resnično pretiravanje), odnos ponoviti v obratni smeri z Mojstrom in njegovo novo ljubimko, nepričakovano privrejo na dan ves ta čas zamolčevana pristna čustva, ki to preprečijo. Vendar pa razdvojenost ostaja neizprosno

dejstvo, ki ga večini junakov ne uspe razrešiti. Tudi Pesa, ki skoraj najde ljubezen svojega življenja, svoj odnos premočno zaznamuje s sicer povsem nedolžno zgodbo o dedku in vnukinji, ki mu jo pove ljubimka, saj tej zgodbi pripiše tako močan simbolni pomen, da zgodba postane svojevrsten fetiš. Zaradi katerega se, čeprav to skuša, preprosto ne more upreti čarom ljubimkine sestre, ko mu ta pove isto zgodbo.

Junaki *Zaključne špice* na tovrsten način hlastajo po najmanjših drobcih avtentičnosti doživljanja drugih, ki si jo skušajo prisvojiti kot največjo dragocenost, hkrati pa tudi kot dokaz, da v svojem čutenju niso osamljeni (nekako nemara celo kot končni dokaz obstoja samega). Na tak, paradoksen način, se njihova usmerjenost k izkušnjam, ki so virtualne, izkazuje kot hlastanje za tistim, kar je v življenju (in to ne le v klečevskem, temveč tudi v resničnem) najbolj pristno in hkrati tudi najbolj neopredeljivo, pri čemer ne upoštevajo nikakršnih omejitev. Poleg Pese med njimi izstopa Torzo, nekakšen njegov protipol, ki sproži večino zapletov v romanu, oziroma je vanje vmešan bodisi zares bodisi zgolj na videz. Medtem ko Pesa predvsem razmišlja in zasleduje povezave, Torzo deluje in jih ustvarja, posledice pa so, predvsem za Peso, nepredvidljive.

Roman je tako uspešno sklenjen v svojevrstno celoto, ki jo Kleč zgolj občasno začini s pri njem ponavadi izraziteje prisotnimi nadrealističnimi vložki, kakršen je npr. tisti, ko namesto oblakov po nebu začno plavati krave. Zdi se tudi, da je Kleč v nasprotju s svojim ustaljenim postopkom, ko piše, ne da bi predvidel razplet, tokrat zgradbo romana po vsej verjetnosti vsaj delno moral načrtovati. Ob obilici stranskih zgodb, med katerimi predvsem po čustveni intenzivnosti, kakršna je pri Kleču redka, izstopa tista o Mojstru in Mamici, pa niso vse enako posrečene. Nekatere, kot na primer Torzova zgodba o tem, kako je zapeljeval dekle, a s tem njenega očeta napeljal k incestu, so veliko manj prepričljive, čeprav po svoje vendarle opravljajo določeno dramaturško funkcijo znotraj romana kot celote.

Klečev novi roman tako izzveni kot impresivno delo velikega zama-ha, znotraj katerega napetost, ki izvira iz močne pisateljske energije, z izjemo redkih, nekoliko šibkejših trenutkov, ki so prisotni predvsem v prvi tretjini knjige, skorajda ne popušča. Kleču je tako uspelo nadgraditi svoj unikaten slog z zahtevnejšo daljšo prozno obliko, ki, kot je zanj običajno, pripoveduje predvsem o dogodivščinah takšne in drugačne vrste, a se obenem uspe dotakniti globljih plasti obče-človeškega doživljanja, kot bi utegnili pomisliti na prvi pogled. Užitek ob branju je, skratka, zagotovljen.